

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

*Керівник секції: завідувач кафедри господарського права і процесу, д. ю. н.,
професор О. П. Подцерковний*

*Секретар секції: асистент кафедри господарського права і процесу
А. С. Топал*

ПОДЦЕРКОВНИЙ ОЛЕГ ПЕТРОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри господарського права і процесу,
доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент
Національної академії правових наук України*

СПРОБИ ЗНИЩЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО КОДЕКСУ – ПОТРЕБИ СУСПІЛЬСТВА ЧИ ВІЙНА НАУКОВИХ ШКІЛ?

В Україні складно знайти юристів, які б не чули про «війну» цивілістів з господарниками. Ця «війна» уходить коріннями в глибину ХХ століття та особливо гостро проявилася в Радянському Союзі. В основі цього протистояння – якщо відкинути ідеологічні штампи, якими були проникуті усі вітчизняні наукові течії, – лежало банальне небажання представників більш традиційної науки – цивілістики – пускати у сферу своєї «наукової гегемонії» представників нових правових знань. Господарське право намагалося поєднати правове регулювання із економічним сенсом, а цивілістика завжди виходила із догми – тисячолітнього римського права. Не дивлячись на це протистояння, яке успішно подолано в Європейських країнах прийняттям окремих комерційних (господарських) та цивільних кодексів, нова правова реальність після здобуття незалежності України нічого не змінила у цьому протистоянні.

Причому не лише в Україні, але й в інших пострадянських країнах. Наприклад, у Казахстані бізнесмени звернулися до Президента України із проханням кодифікувати (систематизувати) правила гри в економіці. Адже попри наявність Цивільного кодексу там діяли сотні законодавчих актів в сфері підприємництва, які були некомпактизованими, суперечили один одному. Попри цю зрозумілість, в 2010-2014 роках розгорнулася ціла драма із прийняттям цього кодексу, не дивлячись на відомий авторитет Президента, який ініціював розробку

Підприємницького кодексу. Були «відмобілізовані» майже усі цивілісти цієї країни на боротьбу із кодифікацією підприємницького законодавства. Не дивлячись на це протистояння, Підприємницький кодекс Республіки Казахстан набрав чинності із 2015 року.

Успішно подолали радянський спадок і країни Балтії. У 2000 році прийнято Комерційний кодекс Латвії. У Естонії поряд із Комерційним кодексом 1995 року, прийнято Господарський кодекс 2011 року.

При прийнятті ГК та ЦК України проявилось категоричне небажання більшості розробників Цивільного кодексу узгоджувати свої позиції із розробниками Господарського кодексу. Згодом відповідна протидія проявилася із запереченням спроб узгодити ЦК та ГК на вимогу Президента України (див., наприклад, зауваження Президента України на законопроекти № 0906 від 10.04.2007 та № 0986 від 12.12.2012 щодо узгодження положень Господарського та Цивільного кодексів України).

Нещодавно, групою цивілістів, основою якої становлять розробники Цивільного кодексу, була розроблена та представлена Концепція рекодифікації цивільного законодавства (далі – Концепція).

Основна засаднича ідея Концепції не нова – скасувати Господарський кодекс України. На фоні нових господарських та комерційних кодексів у Австрії (2007, Бельгії (2013), Франції (2000), Туреччині (2011), Естонії (2011), Латвії (1995), Казахстану (2014) та багатьох інших країн романо-германського права проявляє тенденцію до поглиблення кодифікації господарського (комерційного) законодавства, чергова спроба окремих представників цивілістики ініціювати скасування ГК за відкидання самої ідеї узгодження кодифікованих актів виглядає явно заангажовано.

Адже алогічно виглядають аргументи щодо боротьби із «законодавчим спапом» шляхом скасування систематизуючого акту у цій сфері. Компактизація та систематизація завжди здійснюються на підставі кодифікації, а не декодифікації. Перенесення в ЦК багатьох норм з ГК несе дестабілізує сам ЦК, адже збільшений в обсязі кодекс наповнюватиметься чуждими пересічному громадянину положеннями комерційного характеру, а вся мінливість економічного законодавства, обумовлена динамікою економічних відносин, переноситиметься на рівень ЦК.

Сама «концептуальність» Концепції є сумнівною.

Як відомо, цивільне право є приватно-правовою галуззю, а відтак, фахівці цієї галузі не займаються питаннями державного регулювання економіки, яке на дві третини складається з публічно-правових норм (легалізація бізнесу, дозвільні процедури, ціноутворення, валютне регулювання, безпека продукції, державне замовлення, приватизації, захист економічної конкуренції, адміністративно-господарські санкції, тарифні та нетарифні бар'єри, стимулювання інвестицій, державна підтримка бізнесу тощо). Ці публічно-правові складові у поєднанні із специфічними приватно-правовими механізмами роблять господарське законодавство профільною галуззю, орієнтованою на комплексне врегулювання економічних відносин.

Ініціювання робіт щодо декодифікації господарського законодавства на підставі тези про те, що «законодавство про підприємництво

є переважно приватноправовим» не має нічого спільного із науковою добросовісністю.

Помітно, що судді господарських судів, яка застосовують ГК, виступили категорично проти декодифікації.

В цих умовах будь-який юрист зрозуміє, що йдеться про наукову війну, а не реальні економіко-правові потреби. Сумнівно, що відповідний конфлікт, може принести якусь користь суспільству. В кінцевому рахунку, будь-які законодавчі процеси не можуть підлаштовуватися під інтереси групи науковців, всупереч реальним потребам практики.

На користь штучного характеру Концепції свідчить той факт, що вона не проходила процедури рецензування та аналізу з погляду впливу на економічну активність і перспективи розвитку бізнесу. Жодні міністерства та відомства не представляли свою думку при затвердженні Концепції. Це дозволило обійти процедури ретельного опрацювання тих економічних наслідків, які можуть виникнути у зв'язку із її реалізацією.

Інакше стали б очевидними негативні наслідки для економічної активності та стабільності господарських відносин в Україні, зокрема:

а. жорстке обмеження організаційно-правових форм суб'єктів господарювання та відмова від поняття «підприємства», передбаченого Конституцією України, Угодою про асоціацію з ЄС та величезною кількістю законодавчих актів України, достеменно викличе істотні витрати на переєстраційні процедури, зміни назв, форм господарювання, а відповідно – рейдерські захоплення підприємств, нові корпоративні конфлікти;

б. відмова від права оперативного управління та господарського відання зруйнує відносини державної власності, в результаті чого усі суб'єкти публічного права перетворяться на власників майна, чи потрібно буде вигадувати для цих організаційно-правових форм нові форми опосередкування майнових режимів (як от довірче управління), які не здобули ефективності у приватному секторі національної економіки. По суті, розробники Концепції пропонують змінити правові титули, не обговорюючи які конкретно повноваження юридичних осіб публічного права стосовно державного майна їх не влаштовують.

в. у результаті реалізації Концепції та скасування ГК України залишаться неврегульованими поняття суб'єкта господарювання, господарських відносин та принципів господарювання, на які спираються сотні законодавчих актів України. Це достеменно дестабілізує правове поле господарської діяльності;

г. українська правова система буде відкинута на багато років назад у лоно російської правової традиції, якій не притаманне виділення окремих комерційних (господарських) кодексів, але буде поставлена під загрозу сама ідея подальшої компактизації господарського законодавства;

г. скасування ГК призведе до відмови від тих надзвичайно позитивних правових положень, що сьогодні захищають слабку сторону у господарських відносинах. Йдеться про обмеження строків нарахування штрафних санкцій, визначення штрафних санкцій у відносинах за участі державного сектору економіки, порядок укладання

господарських договорів та примусу до такого укладання у відносинах із монополістами тощо;

д. буде зруйнована судова практика, яка формувалася два останніх десятиліття. Разом із тим сьогодні третина судових рішень оскаржуються у зв'язку із неоднозначною судовою практикою. У разі реалізації Концепції відповідна нестабільність замість скорочення зростає у разі.

Отже, на догоду теоретичним конструкціям, які не опрацьовані та не мають належного прорахунку економічних наслідків, Україна може стикнутися із дестабілізацією правової й економічної систем, що ще більше поглибить кризу недовіри з боку інвесторів.

Замість таких непродуктивних ідей цивілістам та господарникам потрібно зосередитися на узгодженні розбіжностей в частині опрацьованості приватно-правових конструкцій із чітким прорахунком наслідків для економіки. Принцип «не нашкодь», тут має вирішальне значення.

Зокрема, саме із цього виходить законопроект 4164, який зареєстрований у парламенті, на який вже є позитивні відгуки міністерств, але залишається нерозглянутим у зв'язку із протидією окремих цивілістів.

Список використаної літератури:

1. Проект Концепції оновлення Цивільного кодексу України: bit.ly/3rXx3a4.

Ключові слова: концепція оновлення Цивільного кодексу України, Господарський кодекс, цивілістика, господарсько-правова наука.

Ключевые слова: концепция обновления Гражданского кодекса Украины, Хозяйственный кодекс, цивилистика, хозяйственно-правовая наука.

Key words: concept of updating the Civil Code of Ukraine, Economic Code, civil science, economic and legal science.

РОМАНАДЗЕ ЛУІЗА ДЖУМБЕРОВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри господарського права і процесу,
кандидат юридичних наук, доцент*

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ У СПРАВАХ ПРО ПОРУШЕННЯ КОНКУРЕНЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Останні ініціативи українських законодавців щодо удосконалення правового регулювання відносин конкуренції містять таку новелу як запровадження правового інституту врегулювання спорів у справах про порушення конкурентного законодавства. Згідно пояснювальної записки до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких Законів України щодо конкурентно-антимонопольної реформи» №2730 від 14.01.2020 р. така процедура надає можливість Антимонопольному комітету України (далі – АМКУ) більш оперативно